

Марина Каліфіцька
(Івано-Франківськ, Україна)

ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Концепт «толерантність» для науки, зокрема педагогічної, є новим. Він сформувався всередині ХХ століття як розгорнуте розуміння сутності понять «милосердя», «терпимість» і подібних. Розвиток концепту і його широке застосування в освітній діяльності пов'язані з розвитком глобальних відносин і все більшою прозорістю кордонів у всьому світі. Унаслідок революційних перетворень, численних реформ освітніх систем принципи толерантності стали невід'ємною частиною та необхідною умовою організації освітнього процесу. Система освіти має значний потенціал для виховання толерантності, оскільки вона впливає на людину вже з дитинства, формуючи доброзичливість, інтерес до відмінностей і здатність оцінювати людину неупереджено.

Незважаючи на те, що проблема толерантності досліджується з античних часів, що теоретично її визнано своєрідною етичною доктриною сучасності, що «Декларація принципів толерантності», підписана в листопаді 1995 року 185 державами-членами ООН з питань освіти, науки та культури, проголошує рівність усіх людей, незалежно від їхнього віросповідання, етнічної належності чи кольору шкіри, наш світ став ще більш конфліктним, ніж раніше. Прояви нетерпимості, ксенофобії, екстремізму в суспільстві не тільки не сходять нанівець, а й навпаки, мають тенденцію до зростання й ускладнення. Газети, радіо та телебачення сповнені новинами про події інтолерантного характеру, як насилля та вандалізм, приниження національної гідності, міжнародний тероризм, загострення міжнаціональних відносин, викликаних локальними війнами. Це дає змогу дійти висновку, що толерантність поки не є пріоритетною стратегією соціокультурного життя пересічних громадян сучасного глобалізованого світу. До того ж спостерігається нерозуміння самого концепту «толерантність» як у молодіжному середовищі, так і у віковій групі. А отже, є потреба у з'ясуванні сутності феномену толерантності, у дослідженні змістового аспекту означеного поняття.

В «Етимологічному словнику української мови» означену лексему ми знаходимо у формі прикметника «толерантний», походження якого пояснюється таким чином: «терпимий до чужих думок і вірувань, толерувати — виявляти терпимість — запозичення із західноєвропейських мов від лат. *tolerans*, — *ntis* — терплячий, дієприкметник від слова *tolerare* — витримувати, зносити, терпіти, пов'язаного з *tollo*, *tollere* — піднімати, здійсмати, прибирати».

Проблеми толерантності, тактовності перебували в полі зору Т. Алексеєнко, О. Безпалько, Н. Заверико. Серед учених, які вплинули на розвиток проблематики виховання молоді в дусі толерантності, В. Бочарова,

Р. Валітова, Ю. Васількова, Д. Мудрик, К. Пастушенко, О. Рибак, О. Романчук, В. Сітаров, О. Сухомлинська, О. Швачко, І. Бех, С. Дем'янчик, Л. Завірюха, В. Калошин [2]. Водночас у сучасній теорії наукового знання накопичені певні джерела щодо осмислення сутності феномена «толерантність» та його значення для формування професіоналізму особистості педагога (Р. Бернс, Г. Болотіна, М. Джерелісвська, О. Дубасенюк, А. Еліс, Ю. Іщенко, В. Колошин, Д. Карпегі, Ю. Лотман, К. Роджерс, В. Франкл, Р. Штейнер та ін.) [5]. Різні аспекти формування толерантної особистості розглядалися у дисертаційних дослідженнях О. Карякіної, Л. Колобової, М. Перепеліциної, І. Пчелінцевої. І. Тодорцевої [2], а також Я. Довгополової, О. Зарівної, Т. Білоус та ін.

Вперше «толерантність» з'являється в латиській мові, в якій існують два дієслова зі значенням «терпіти»: «pati» і «tolerantia». Перше означає смирення, терпіння, друге – не просто смиренне терпіння, а як стійка активна позиція людини, добровільне перенесення страждань. Саме поняття «толерантність» увійшло в науковий ужиток у XVI ст. за часів Нантського едикту 1598 р. [3].

Проблема толерантності у античні часи відкрито ще не ставилася, але її мотиви спостерігаються в працях Аристотеля, Геракліта, Антифона, Сенеки та ін. Її зміст - повага до людської гідності [1]. У ранньому середньовіччі питання підіймалися Августином та Тентуліаном, в епоху Відродження та Новий період - Дж. Локком («Послання про толерантність», «Лист про толерантність»), Вольтером («Трактат про віротерпимість»). Толерантність пов'язувалася зі свободою совісті віручої людини (М. Лютер, Е. Роттердамський, Т. Мор). Принципи Євангеліє притримувалися і провідні філософи XVII ст. (Сніноза, Дж. Локк, Р. Уільям) та XVIII ст. [1]. У XIX ст. проблема толерантності розвивалася в ліберальній філософії: толерантність — умова внутрішньої і зовнішньої свободи, можливості вільного вибору. Розмаїття точок зору, напрямів досвіду ставало обов'язковою умовою прогресу [1]. Порівняно з XIX ст., проблема толерантності наприкінці XX і початку XXI ст. виступає як одна із важливих у сучасній соціально-педагогічній науці [2]. Серед учених різних країн, які суттєво вплинули на розвиток проблеми толерантності, варто відзначити Ж. Бастида, П. Гарнесея, Р. Друа, М. Кренстона, С. Мендаса, Л. Моргана, П. Ніколсона, Г. Олпорта, К. Усйна, Б. Уільямса, О. Хеффе [2]. Ідеї розуміння та сприйняття іншого, співвідношення особистісного буття з культурою були внеском в розвиток проблеми толерантності (В. Дільтей, М. Хайдеггер, К. Ясперс, Е. Шпрангер) [1]. Першорядного значення набувають прийняті у XX ст.. декларації, хартії, закони, у яких втілені ідеї свободи особистості та толерантності («Загальна декларація прав людини» (1943), «Декларація про релігійну свободу» (1965), «Декларація принципів толерантності» (1995) [2].

У сучасній філософії найбільш глибоко проблеми толерантності розробляються М. Хом'яковим («Толерантність: парадоксальна цінність»). В. Лекторським («Про толерантність, плюралізм і критицизм»), який розробив філософські моделі толерантності, створив класифікації цього явища.

Отже, у статті здійснено систематизацію джерелознавчої бази досліджень історії розвитку ідеї на основі інтеграції змісту і виду джерел, що дає змогу розглянути розроблення різних аспектів досліджуваної проблеми в динаміці: від теоретичного обґрунтування до практичної реалізації.

Список використаних джерел

1. Грива О. А. Толерантність молоді в полі культурного середовища : *монографія*. К. : Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2007. 275 с.
2. Довгополова Я.В. Формування толерантних відносин студентів у полі культурного середовища вищого навчального закладу: *автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук* : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Луганськ, 2007. 20 с.
- 3.Зарівна О. Історична генеза змісту і соціокультурної ролі феномену «толерантність». *Вища школа України*. 2008. № 1. С. 76-81.
4. Почебут Л. Г. Взаимопонимание культур: Методология и метод этнической и кросс-культурной психологии. *Психология межкультурной толерантности: учебное пособие*. СПб. : С.-Петербург. ун-т, 2005. 281 с.
- 5.Тодорцева Ю.В. Формування толерантності майбутніх учителів \ процесі професійної підготовки : *автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук*: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Одеса, 2004. 20 с.